

Materiały dydaktyczne dla trenerów do
warsztatów *Zawód – nauczyciel, zawód
– wychowawca. Wsparcie kompetencji
kluczowych*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Materiały dydaktyczne dla trenerów do
warsztatów *Zawód – nauczyciel, zawód
– wychowawca. Wsparcie kompetencji
kluczowych*

opracowane w ramach projektu *Przez praktykę do zawodu*
– *Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Materiały opracowane przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.**

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A
90-248 Łódź
tel. (42) 633 17 19
fax. (42) 209 36 85

Materiały opracował zespół w składzie:

dr Monika Kuleczka
Katarzyna Skierska-Pięta
Dominika Świech

Korekta
Anna Strożek

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek – najlepsza inwestycja
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wprowadzenie	6
Zasady pracy z grupą	8
Spotkanie I (8 godzin).....	10
Ćwiczenia integracyjne	10
Część I – Zadania nauczyciela i wychowawcy	12
Część II – Praca w grupie	16
Część III – Psychospołeczne funkcjonowanie ucznia.....	21
Spotkanie II (8 godzin)	24
Część I – Współpraca nauczyciela z rodzicami i środowiskiem	24
Część II – Doskonalenie umiejętności efektywnej komunikacji	31
Część III – Dyskryminacja w placówkach oświatowych i jej przeciwdziałanie	36
Podsumowanie	39
Załączniki.....	40
Bibliografia	44
Źródła internetowe	45

Wprowadzenie

Niniejsze materiały przeznaczone dla trenerów prowadzących warsztaty dla studentów pedagogiki i filologii angielskiej. Warsztaty te, zatytułowane *Zawód – nauczyciel, zawód – wychowawca. Wsparcie kompetencji kluczowych*, odbywają się w ramach projektu *Przez praktykę do zawodu* – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas, współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny (Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie: 3.3 Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie: 3.3.2 Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe).

Realizatorem projektu jest Wyższa Szkoła Humanitas. Szkoła ta powstała w 1997 roku i od tego czasu wciąż poszerza swoją ofertę edukacyjną. Do jej statusowych celów należy kształcenie studentów, prowadzenie badań naukowych, a także rozwijanie kwalifikacji różnych grup zawodowych. Wyższa Szkoła Humanitas ma doświadczenie w realizacji takich projektów jak *Studia podyplomowe dla kadr zarządzających i pracowników przedsiębiorstw* oraz *Studia podyplomowe dla przedsiębiorców i pracowników przedsiębiorstw*. Doświadczenie Szkoły oraz jej bogate zaplecze techniczne gwarantuje sprawną realizację projektu *Przez praktykę do zawodu* – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas.

Cel projektu stanowi stworzenie takiego programu praktyk pedagogicznych, który wyposaży studentów w umiejętności niezbędne do pełnienia roli nauczyciela oraz wychowawcy. Udział w tych zajęciach rozwinie kompetencje nauczycieli w nauczaniu zarówno w szkole, jak i w przedszkolu. Uczestnicy projektu poszerzą swoje umiejętności z zakresu efektywnej realizacji procesu dydaktycznego i wychowawczego, a także zwiększą swoją wiedzę odnośnie specyfiki pracy w szkole. Programem są objęci studenci pedagogiki i filologii angielskiej (100 studentów, 94 kobiety i 6 mężczyzn). Warsztaty będą odbywać się w grupach dziesięcioosobowych.

Należy podkreślić, iż niniejsze materiały nie mogą zamykać drogi trenera do tworzenia własnych ćwiczeń, jeżeli uzna on je za potrzebne. Ćwiczenia zawarte w materiałach mają charakter sugestii i są otwarte na modyfikacje. Jednocześnie określają zakres pracy trenera ze studentami. Trener pomaga uczestnikom zdobyć wiedzę dotyczącą **dynamiki pracy z grupą – klasą**. Ćwiczenia, które wykonują studenci, uzmysławiają im zadania, jakie ich czekają, związane z rolą **nauczyciela i wychowawcy**. Ponadto trener zapoznaje uczestników ze sposobami diagnozy **psychospołecznego funkcjonowania ucznia**, aby przyszli nauczyciele lepiej rozumieli potrzeby dzieci i młodzieży oraz ich możliwości. Należy położyć nacisk na zapoznanie studentów z możliwościami **współpracy z rodzicami uczniów i przedszkolaków oraz ze środowiskiem**. Niezwykle ważne okazuje się także zdobycie wiedzy przez studentów na temat **form**

dyskryminacji w szkole i sposobów walki z tym zjawiskiem. Równie ważne są poruszane zagadnienia dotyczące **poprawnej komunikacji interpersonalnej** – ćwiczenia z komunikacji pomogą przyszłym nauczycielom osiągnąć porozumienie z uczniami i rodzicami. Przeprowadzone warsztaty zwiększą predyspozycje studentów do pracy dydaktycznej oraz wyrobią w nich umiejętności niezbędne w przyszłej pracy. Udział w praktycznych warsztatach przyczyni się do zwiększenia skuteczności w nauczaniu oraz wyrobi w studentach kompetencje, które pozwolą im poradzić sobie z wieloma wyzwaniami w nauczaniu innych. Młodzi ludzie będą lepiej znali środowisko uczniów i nauczą się efektywnie współdziałać z rodzicami i różnymi instytucjami w celu zapewnienia wychowankom prawidłowej opieki. Praca w grupie nie będzie miała przed studentami tajemnic. Zyskają pewność co do swoich kompetencji merytorycznych, dydaktycznych i wychowawczych.

Warsztaty składają się z dwóch spotkań. Każde spotkanie trwa osiem godzin. W trakcie zajęć studenci zyskują wiedzę, wykonują ćwiczenia pod okiem doświadczonego trenera, z którym konsultują wszystkie swoje wątpliwości i problemy. Materiały zawierają wprowadzenie do ćwiczeń, określenie celów spotkań, wykaz niezbędnych pomocy dydaktycznych oraz konkretne propozycje zadań dla trenera, które może on wykorzystać podczas danego warsztatu. Czas przeznaczony na wykonanie ćwiczenia jest przykładowy i może ulec zmianom. O korektach w tym zakresie decyduje trener. Ćwiczenia mają charakter autorski bądź zostały zainspirowane przez źródła (w takich przypadkach zostało to każdorazowo podane w przypisach i bibliografii na końcu opracowania). Teoria związana z tematyką ćwiczeń znajduje się w materiałach szkoleniowych przeznaczonych dla studentów. Wskazane jest, aby trener uzgadniał z uczestnikami zajęć przerwy w bloku warsztatowym.

Zasady pracy z grupą

Na początku niezwykle ważne jest określenie zasad, jakie będą panowały podczas warsztatu. Trener powinien zapoznać uczestników ze wszystkimi zasadami oraz upewnić się, czy zostały one właściwie zrozumiane przez całą grupę. Powinien również przyjąć od studentów deklarację, iż będą oni stosować się do wyżej wymienionych zasad. Zasady te warto rozszerzyć o propozycje studentów. Deklaracja może przybrać formę ustnego kontraktu.

Najważniejsze zasady, których przestrzeganie jest wymagane, dotyczą:

- aktywnego słuchania i nieprzerywania pozostałym uczestnikom;
- nieoceniania przedmówców;
- dyskrecji;
- prawa do wypowiedzi oraz refleksji;
- prawa uczestnika do skorzystania z pomocy trenera;
- prawa do popełniania błędów;
- prawa do rezygnacji z ćwiczenia.

Każdy student ma prawo do zabrania głosu w trakcie warsztatu w celu lepszego zrozumienia ćwiczenia, wykonania go czy wyrażenia własnej opinii. Uczestnicy nie mogą negatywnie komentować wypowiedzi innych studentów oraz ich oceniać. Na końcu ćwiczenia wszyscy mają prawo do jego podsumowania. W trakcie wykonywania ćwiczeń studenci mogą korzystać z rad i pomocy trenera. Studenci cały czas uczą się, zdobywają nowe umiejętności, jest więc logiczne, że mogą się pojawiać błędy w rozumowaniu czy ćwiczeniu. Zadaniem trenera jest więc także podkreślanie, że każdy może popełnić błąd. Jednocześnie prowadzący powinien korygować błędy uczestników w taki sposób, aby wyciągnęli oni z nich wnioski i poszerzyli swoją wiedzę. Student może z różnych względów (mimo namowy trenera) zrezygnować z udziału w konkretnym ćwiczeniu i rolą trenera jest uszanować jego decyzję. Ważne, aby prowadzący dokonał podsumowania zarówno każdego spotkania, jak i całego warsztatu.

Jedną z podstawowych zasad to zachowanie dyskrecji. Uczestnicy warsztatu będą dzielili się przekonaniem, opiniami, doświadczeniami, będą czerpać z własnego życia – aby było to możliwe, muszą mieć pewność, że nikt nie wykorzysta ich opinii i doświadczeń i że zostaną one podane do wyłącznej informacji uczestników, w tym także trenera.

Trener powinien:

- jasno formułować instrukcje do ćwiczeń;
- dokonywać podziału na mniejsze grupy na potrzeby warsztatu;

- zwracać się bezpośrednio do studentów;
- czuwać nad wykonywaniem ćwiczeń;
- dbać o każdorazowe podsumowanie ćwiczenia;
- zapewniać studentom materiały potrzebne do realizacji zadań;
- pozwalać studentom na udzielanie informacji zwrotnych.

Istotne jest, aby studenci wiedzieli, w jakim celu wykonują ćwiczenia i jakie umiejętności mają nabyć w wyniku realizacji warsztatów. Na początku trener powinien przedstawić się, powiedzieć kilka słów o sobie i wprowadzić uczestników w temat warsztatu (zawarty we wprowadzeniu) oraz określić jego cele. Studenci mogą zacząć od przedstawienia się, powiedzenia kilku słów o sobie oraz przygotowania sobie identyfikatorów – karteczek z imionami, które ułatwią im zwracanie się do siebie nawzajem po imieniu.

Trener nie powinien wartościować opinii uczestników. Ważne jest, aby odpowiednio zachęcał studentów do zabierania głosu, korzystania ze wszystkich dostępnych ćwiczeń i udzielania informacji zwrotnych. Każde ćwiczenie należy omówić i skomentować. Jeżeli ze strony uczestników pojawią się jakiegokolwiek wątpliwości, należy je rozwiać przed zakończeniem ćwiczenia. Trener, oprócz stosowania konstruktywnej krytyki, powinien szukać dobrych stron w wypowiedziach studentów i nakłaniać ich do rozwinięcia myśli czy pomysłów.

Spotkanie I (8 godzin)

Trener zaczyna od przedstawienia siebie, po czym prosi uczestników o przedstawienie się i powiedzenie kilku słów o sobie. Zostają ustalone zasady pracy. Trener wyznacza cele warsztatu, informuje o zagadnieniach, które będą poruszane (ta część powinna zająć około 15 minut). Następnie proponuje się wykonanie ćwiczenia integrującego grupę, tak aby uczestnikom lepiej pracowało się w grupie w trakcie trwania całego warsztatu, na obydwu planowanych spotkaniach.

Ćwiczenia integracyjne

Ich celem jest integracja grupy, wzajemne poznanie się przez uczestników, szukanie cech wspólnych, stworzenie bezpieczeństwa i zaufania do siebie na tyle, aby móc ze sobą współpracować na potrzeby warsztatu. Trener może przeprowadzić dowolne ćwiczenia integracyjne (jedno lub dwa), tutaj zaś proponuje się następujące zadania:

Ćwiczenie na integrację – „Szukamy wspólnych cech” (ok. 20 minut)

Uczestnicy otrzymują karty ćwiczeń (załącznik 1), następnie uzupełniają je informacjami na temat ich ulubionej potrawy, zwierzęcia, sposobu spędzania wolnego czasu, ulubionej książki itp. (karty można dowolnie modyfikować). Po uzupełnieniu kart zadaniem studentów jest porozmawiać z innymi i znaleźć tych uczestników, którzy wpisali **podobne albo identyczne rzeczy/cechy**. Na zakończenie ćwiczenia uczestnicy dzielą się refleksją, ile osób ma podobne lub identyczne cechy. *Czy był ktoś, kto nie znalazł nikogo podobnego? Czy udało się wam porozmawiać ze wszystkimi?*

Ćwiczenie na integrację – „Lubię/nie lubię”¹ (ok. 10 minut)

Zadaniem uczestników będzie reagowanie na słowa trenera. Jeśli trener wymieni rzecz, którą uczestnicy **lubią** – proszeni są o ustawienie się po **lewej** stronie sali. Jeśli trener wymieni rzecz, której uczestnicy **nie lubią** – proszeni są o ustawienie się po **prawej** stronie sali. Grupy po lewej i prawej stronie sali będą zapewne zmieniać swój skład osobowy, zależnie od rzeczy wymienianych przez trenera.

¹Ćwiczenie inspirowane książką Jachimskiej M., *Scenariusze lekcji wychowawczych według programu autorskiego „Życ skuteczniej”*, Oficyna Wydawnicza UNUS, Warszawa 1997.

Propozycje dla trenera:

Muzyka poważna

Książki historyczne

Oglądanie telewizji

Podróżowanie

Pływanie

Języki obce

Muzyka rozrywkowa

Taniec

Gra na instrumencie

Moda

Książki psychologiczne

Słuchanie radia

Uczenie się w ciszy

Bieganie

Uczenie się przy muzyce

Gimnastyka

Uczenie się z innymi osobami

Dobrze przyprawione potrawy

Słodycze

Jazda na rowerze

Książki obyczajowe

Oglądanie filmów

Kino

Teatr

Muzea

Spacery

Jazda na nartach

Część I – Zadania nauczyciela i wychowawcy

Ta część będzie poświęcona obowiązkom i zadaniom nauczyciela i wychowawcy. Studenci poznają je w trakcie praktyk, ale dobrze by było, aby już przed praktykami mieli świadomość tego, co czeka ich w przyszłości i aby mogli zastanowić się nad własnymi kompetencjami, które pozwolą im pracować w zawodzie po ukończeniu studiów.

Ćwiczenie 1 – Własne predyspozycje do pracy w zawodzie nauczyciela

Czas ćwiczenia: ok. 50 minut

Potrzebne materiały: tablica lub flipchart, flamastry, kartki papieru, długopisy lub mazaki

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie się przez studentów z cechami osobowymi, jakie powinien posiadać nauczyciel;
- określenie własnych cech osobowych, które predestynują studentów do pracy w zawodzie nauczyciela;
- określenie przez studentów celów na przyszłość.

Przebieg ćwiczenia:

Ćwiczenie rozpoczyna się od dyskusji na **temat cech, jakie powinien posiadać nauczyciel**. Studenci wymieniają najważniejsze ich zdaniem cechy i podają uzasadnienie – dlaczego akurat te przymioty są według nich kluczowe. Pomysły warto zapisywać na tablicy. Trener uzupełnia podawane przez studentów cechy, może do tego wykorzystać tabelę znajdującą się w materiałach szkoleniowych dla uczestników warsztatów. Następnie można porozmawiać ze studentami o tym, jakich cech **nie powinien** mieć nauczyciel oraz dlaczego studenci tak sądzą.

W kolejnym etapie ćwiczenia studenci pracują samodzielnie. Zastanawiają się nad tym, jakie cechy, spośród wskazanych jako pożądane w zawodzie nauczyciela, posiadają oni sami. Zapisują je na kartce. Trener może podzielić studentów na pary, w ramach których młodzi ludzie podzielą się zapisanymi przez siebie najważniejszymi cechami. Następnie studenci zastanawiają się (we własnym zakresie), jakie cechy chcieliby wyćwiczyć, co robili do tej pory w tej kwestii oraz co zrobić, żeby te cechy w sobie wykształcić, w jakim kierunku pracować nad sobą. Później studenci rozmawiają o tym w parach, trener czuwa nad wykonaniem zadania i nad pracą studentów, służy radą i pomocą. Wnioski i plany na przyszłość (co studenci chcieliby zrobić, aby wypracować w sobie niezbędne cechy) uczestnicy również powinni zapisać. Na tablicy można stworzyć przykładowy model wniosku, na przykład w formie tabeli:

Cecha, jaką warto posiadać	Co zrobiłam/em, żeby ją wypracować	Co mogę zrobić w najbliższej przyszłości
Kreatywność	Układałam bajki dla dzieci z mojej rodziny.	Dowiedzieć się więcej o metodach aktywizujących i przygotować scenariusze lekcji z wykorzystaniem gier i zabaw czy metody dramy.

Warto wspólnie omówić to zagadnienie – co można zrobić, by zwiększyć swoje umiejętności w zakresie najważniejszych cech nauczyciela i wychowawcy. Na koniec trener może zapytać studentów, czy dowiedzieli się czegoś nowego o sobie lub czy to ćwiczenie pozwoliło im zdecydować się na kierunek pracy nad sobą.

Ćwiczenie 2 – Funkcje nauczyciela

Czas ćwiczenia: ok. 35 minut

Potrzebne materiały: kartony, mazaki

Cele ćwiczenia:

- zdobycie wiedzy przez studentów na temat funkcji nauczyciela;
- zrozumienie, jak funkcje pełnione przez nauczyciela realizowane są w praktyce w placówkach oświatowych;
- wdrożenie do pracy nauczyciela i wychowawcy.

Przebieg ćwiczenia:

Trener omawia z uczestnikami warsztatu, jakie funkcje pełni w placówkach oświatowych nauczyciel – można to przedyskutować, posługując się klasyfikacją Krystyny Duraj-Nowakowej. Teoria na ten temat znajduje się w materiałach szkoleniowych dla studentów. Zaleca się, aby trener sprawdził, czy studenci dobrze rozumieją każdą funkcję.

Następnie trener prosi uczestników, aby dobrali się w pary. Zadaniem każdej pary będzie poddanie analizie jednej funkcji nauczyciela i wychowawcy. (Funkcje: **komunikacyjne, kierownicze, pomocnicze, organizacyjne, poznawcze, adaptacyjne, projektowania, percepcyjne i diagnostyczne**). Ponieważ wyróżniamy osiem funkcji, a studenci pracują w pięciu parach, jedna funkcja – na przykład percepcyjna i diagnostyczna, może zostać zanalizowana przez dwie pary. Każda para dostaje to samo polecenie: zapisać na kartonie wszystkie czynności nauczyciela, które są przykładem realizowania danej funkcji nauczyciela. Jakie dodatkowe czynności mogą wykonywać nauczyciele w celu realizacji tej funkcji? Następnie grupy przedstawiają swoje pomysły, trener je omawia. Na koniec można zapytać o refleksje i uwagi

studentów. Warto dopytać studentów, czy ich zdaniem te funkcje na lekcji realizowane są osobno, czy też uzupełniają się wzajemnie – jeżeli tak, to w jaki sposób owo dopełnienie się dokonuje.

Ćwiczenie 3 – Pracujemy nad rozwojem kulturalnym

Czas ćwiczenia: ok. 25 minut

Potrzebne materiały: kartony, mazaki

Cele ćwiczenia:

- pobudzanie kreatywności studentów;
- wdrażanie do realizacji funkcji kierowniczej i organizacyjnej nauczyciela i wychowawcy;
- planowanie rozwoju kulturalnego dzieci i młodzieży.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli uczestników na dwie grupy. Każda grupa ma do swojej dyspozycji karton oraz mazaki. Grupy otrzymują osobne polecenia.

Grupa pierwsza:

Wyobraźcie sobie, że jesteście nauczycielami pracującymi w przedszkolu. Przedszkole organizuje Dzień Kulturalnego Przedszkolaka. waszym zadaniem jest rozważyć, jak dzieci mogłyby spędzić ten dzień, aby jak najbardziej rozwinąć się kulturalnie. Macie na to tylko jeden dzień z życia przedszkola. Pamiętajcie również, aby rozrywki były dobrane do poziomu rozwoju dzieci. Zaplanujcie ten dzień i zapiszcie wasz plan na kartonie.

Grupa druga:

Wyobraźcie sobie, że jesteście nauczycielami pracującymi w gimnazjum. Gimnazjum organizuje Dzień Kultury. waszym zadaniem jest rozważyć, jak zaprojektować ten dzień, mając na względzie zainteresowania gimnazjalistów i dążenie do rozwoju kulturalnego młodzieży. Pamiętajcie o cechach charakterystycznych tej grupy wiekowej oraz o tym, aby uczynić Dzień Kultury jak najciekawszym dniem dla wszystkich biorących udział w obchodach tego dnia. Zaplanujcie ten dzień i zapiszcie wasz plan na kartonie.

Grupy mają 10–15 minut na wykonanie zadania, potem przedstawiają swoje pomysły, wspólnie z trenerem komentują koncepcje drugiej grupy i zastanawiają się, czy plan ma szansę realizacji oraz czy zajęcia zostały dobrane do wieku biorących w nich udział dzieci. Trener zachęca

do kreatywności i wypróbowania oryginalnych pomysłów, na koniec prosi o refleksje i uwagi studentów.

Podsumowanie części I

Trener zbiera informacje zwrotne od studentów na temat pierwszej części spotkania.

Przykładowe pytania:

Czego dowiedzieliście się o zadaniach nauczyciela i funkcjach przez niego pełnionych?

Co możecie wykorzystać we własnym procesie nauczania?

Które zadania i czynności nauczyciela wydają się wam najtrudniejsze i dlaczego?

Które cechy osobowości dobrego nauczyciela i dobrego wychowawcy są kluczowe i dlaczego?

Jak wam się pracowało w trakcie pierwszej części spotkania?

Część II – Praca w grupie

Przyszli nauczyciele będą pracować z grupą dzieci lub młodzieży, dlatego muszą poznać **zasady pracy w grupie**, poznać prawidłowości, jakie rządzą grupą, muszą dowiedzieć się, jak efektywnie wykorzystać siłę grupy i jak sobie poradzić z ewentualnymi problemami, które wynikają z dynamiki grupy. Zdobyte wiadomości studenci będą wykorzystywać między innymi pracując z uczniami na lekcjach przedmiotowych, a także wychowawczych. Dobry nauczyciel i wychowawca musi bowiem wiedzieć, jak kierować procesem grupowym, na co zwrócić uwagę, a czego unikać.

Ćwiczenie 4 – „Kim jestem w grupie?”²

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: kartony, flamastry, kredki

Cele ćwiczenia:

- zdobycie wiedzy na temat ról grupowych;
- wyćwiczenie umiejętności wchodzenia w role;
- wdrożenie do pracy z klasą lub grupą przedszkolną.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przydziela uczestnikom **role grupowe**. Jest osiem ról do rozdysponowania, dwie role będą więc obsadzone podwójnie, gdyż w warsztacie uczestniczą grupy 10-osobowe. Zadaniem uczestników jest wypracowanie rozwiązania problemu, zachowując się jednocześnie zgodnie z przydzieloną rolą. Postawiony problem: **Jak walczyć z przemocą w szkole – przedstawcie pomysły na rozwiązanie tej kwestii**. Po przedstawieniu rozwiązań na kartonie, lider prezentuje efekty pracy grupy.

Ważne: przed podziałem na role należy wprowadzić uczestników w temat, przybliżyć role grupowe, opisać krótko każdą z nich³.

²Podobne ćwiczenie przyszli nauczyciele mogą przeprowadzić z udziałem uczniów na godzinie wychowawczej.

³Tutaj zamieszczono skrócone informacje, właściwa teoria znajduje się w materiałach szkoleniowych dla uczestników, z których korzysta również trener.

Role grupowe⁴

- **Lider grupy (naturalny lider)** – koordynuje pracę, wie, jak kierować grupą, jest osobą pewną siebie.
- **Myśliciel (siewca)** – generuje rozwiązania, myśli niebanalnie, kieruje się fantazją, nie przywiązuje wagi do szczegółów.
- **Człowiek akcji** – lubi działać, przejmować inicjatywę, koncentruje się na wyzwaniach;
- **Sędzia** – nastawiony na fakty, poddaje je analizie, ocenia.
- **Perfekcjonista** – zwraca uwagę na szczegóły, jest bardzo dokładny, chce jak najlepiej wypełnić swój obowiązek.
- **Człowiek kontaktów** – szuka kontaktów z innymi, a także źródeł rozwiązania problemu, jest bardzo komunikatywny.
- **Człowiek grupy** – empatyczny, dba o atmosferę w grupie, jest wrażliwy na zachowanie innych.
- **Praktyczny organizator** – chce zrealizować cele, jest dobrym organizatorem, generującym zmiany.

Trener przygląda się pracy uczestników, jednak nie komentuje jej – czyni to dopiero po prezentacji pracy grupy. Ocenia, czy uczestnicy zachowywali się zgodnie z przydzieloną rolą. Pyta, jak studenci czuli się w swojej roli, czy się z nią identyfikowali. Pyta także, jak zachowują się na co dzień – które role przyjmują? Czy przyjmowane przez nich role zależą od rodzaju wykonywanego zadania, czy są od niego niezależne?

Ćwiczenie 5 – „Stwórzmy coś razem”

Czas ćwiczenia: ok. 45 minut

Potrzebne materiały: kartony, kredki

Cele ćwiczenia:

- doskonalenie umiejętności pracy w grupie;
- integracja uczestników;
- utrwalenie wiedzy o rolach grupowych;
- możliwość zaobserwowania grupowego procesu podejmowania decyzji.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli uczestników na dwie grupy (5-osobowe). Grupy będą słuchać opowiadania

⁴Por. Belbin R.M., *Twoja rola w zespole*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.

wy ogłoszonego przez trenera (tylko raz, bez powtórek). Po wygłoszeniu zadaniem grup będzie **sporządzenie rysunku na podstawie tego, co uczestnicy zapamiętali z opowiadania**. Każdy uczestnik powinien wziąć udział w planowaniu tego, co będzie na rysunku, a także w samym rysowaniu. Trener obserwuje pracę grup, sprawdza, czy wszyscy uczestniczą w zadaniu.

Po prezentacji rysunków trener jeszcze raz odczytuje opowiadanie i weryfikuje, czy rysunki są z nim zgodne, czy pewne szczegóły uległy zniekształceniu. Trener komentuje pracę grup, akcentuje, jakie procesy i zjawiska grupowe zauważył. Radzi uczestnikom, w jaki sposób mogą zwiększyć efektywność swojej pracy w grupie, aby grupa jak najbardziej na tym skorzystała.

Trener pyta o uwagi uczestników: jak im się pracowało, czy są zadowoleni ze swojej pracy w grupie, czy grupa respektowała ich pomysły, jaką przyjęli **rolę grupową** (z poznanych wcześniej ról grupowych według Balbina). Trener weryfikuje, czy studenci prawidłowo przyporządkowali swojemu zachowaniu odpowiednią rolę grupową.

Opowiadanie

Dwóch chłopców spotkało trzy dziewczynki na spacerze. Wspólnie poszli do lasu na grzyby. Napotkali starszego pana, który pokazał im drogę do jeziora. Udali się więc w stronę jeziora, po drodze znaleźli prawdziwki i cztery czerwone muchomory. Przy jeziorze stał duży budynek, zbudowany z cegły, nieotynkowany, z dachem pomalowanym na brązowo i żółtymi okiennicami. Z okna wychyliła się dziewczynka i pomachała spacerowiczom. Dzieci doszły do jeziora. Woda była zielono-niebieska, spokojna, na drugim brzegu widniała plaża, gdzie leżeli opalający się ludzie. Zza chmur wyrzuciło słońce i oświetliło jezioro i trawę przy brzegu. Z wysokich traw wypadł nagle mały beżowy kundelek z czerwonym jęczyzkiem, doskoczył do dzieci, pomachał ogonem – chciał się bawić. Dziewczynki poczuły się zmęczone i usiadły pod wierzbą, znajdującą się nieopodal. Wyjęły niebiesko-szary koc i przygotowane przez siebie kanapki. Chłopcy poszli na spacer wzdłuż jeziora, zostawiając zebrane grzyby na trawie.

Ćwiczenie 6 – „Walczymy z syndromem grupowego myślenia”

Czas ćwiczenia: ok. 50 minut

Potrzebne materiały: kartki papieru, długopisy lub mazaki, tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie studentów ze zjawiskiem zwanym syndromem grupowego myślenia;
- opracowanie sposobów, jak wyeliminować negatywne skutki grupowego myślenia;

- wdrożenie do pracy z klasą.

Przebieg ćwiczenia:

Trener pyta uczestników, czy słyszeli o syndromie grupowego myślenia, czy mogą podać przykład tego zjawiska, czy zetknęli się z nim osobiście. Następnie prowadzący uzupełnia wiedzę studentów, po czym dzieli ich na dwie grupy. Uczestnicy w grupach rozważają (i zapisują swoje pomysły), jak grupa może **przeciwdziałać istnieniu tego syndromu**.

Po prezentacji pomysłów obu grup uczestnicy zapisują najciekawsze rozwiązania na tablicy. Na koniec trener prosi o komentarze i refleksje.

Ćwiczenie 7 – „Po co nam konflikty”?

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: kartony, kredki, mazaki, długopisy, tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- umiejętność wskazania dobrych stron powstawania konfliktów;
- umiejętność wskazania złych stron powstawania konfliktów;
- zrozumienie roli konfliktu w procesie grupowym;
- wdrożenie do pracy z klasą.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli uczestników na dwie grupy. Pierwsza z nich rozważa, jakie są **negatywne skutki, złe strony konfliktów w grupie** – co złego może z nich wyniknąć? Członkowie grupy spisują na kartce złe strony konfliktów i przedstawiają je w formie **plakatu**. Druga grupa rozważa, jakie **pozytywy** mogą wynikać z konfliktów. Członkowie grupy zapisują dobre strony konfliktów i również przedstawiają je w formie **plakatu**.

Grupy prezentują pomysły oraz plakaty. Trener proponuje dyskusję podsumowującą:

Jakie miejsce w naszym życiu zajmuje konflikt?

Czy ludzie potrafią żyć bez konfliktów?

Czy warto za wszelką cenę eliminować konflikty?

Czy konflikty okazały się kiedykolwiek pomocne w waszym życiu? Jakie to były sytuacje?

Jak rozwiązywać konflikty w grupie? (tutaj pomysły należy zapisać na tablicy).

Na koniec trener prosi o uwagi i refleksje studentów.

Podsumowanie części II

Trener zbiera informacje zwrotne od studentów na temat drugiej części spotkania.

Przykładowe pytania:

Co najbardziej zaintrygowało was w trakcie tej części spotkania?

Co możecie wykorzystać we własnym procesie nauczania?

Które ćwiczenie było najbardziej przydatne?

Czy ćwiczenia dotyczące wchodzenia w role grupowe potwierdziły wasze przekonania na temat tego, jak zachowujecie się w grupie?

Jak pracowało się wam w trakcie drugiej części spotkania?

Część III – Psychospołeczne funkcjonowanie ucznia

W tej części uczestnicy dowiedzą się, jakie czynniki warunkują funkcjonowanie ucznia na lekcji. Poznają sposoby na diagnozę potrzeb uczniów oraz problemów, jakie mogą ich dotyczyć. Studenci dowiedzą się przede wszystkim, jak **nauczyciel może zdiagnozować funkcjonowanie ucznia, opierając się na jego zachowaniu na lekcji oraz poza lekcjami**. Istnieje wiele testów diagnozujących (trener przedstawi uczestnikom teorię i propozycje testów – ok. 20 minut). Chodzi jednak o to, aby diagnozować nie tylko dzięki wynikom testów psychometrycznych, ale również na podstawie obserwacji uczniów czy proponowanych przez nauczyciela ćwiczeń. Poniżej znajduje się kilka ćwiczeń, które okażą się pomocne w diagnozie wychowanka szkoły i przedszkola.

Ćwiczenie 8 – „Uczeń – bardzo ważna osoba w szkole”

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: kartki papieru, długopisy lub mazaki, tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- wdrożenie do pracy w szkole i przedszkolu;
- opracowanie sposobów poznania funkcjonowania ucznia.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dyskutuje z uczestnikami na temat konkretnej wiedzy, jaką należy uzyskać na temat ucznia, aby pomóc mu w wykorzystaniu jego możliwości oraz w rozwiązaniu problemów.

Następnie prowadzący dzieli studentów na dwie grupy. Ich zadaniem jest przygotować zbiór **pytań**, które należy zadać uczniowi, lub **kwestii**, które nauczyciel musi rozważyć, aby prawidłowo zdiagnozować funkcjonowanie uczniów. Grupy prezentują swoje pomysły na forum. Uczestnicy spisują na tablicy **punkty – kwestie**, które muszą być poruszone przez nauczyciela. Trener czuwa, aby nie zapomniano o:

- warunkach środowiskowych w domu ucznia;
- rodzinie ucznia;
- czasie, jaki uczeń przeznacz na naukę;
- inteligencji i temperamentie ucznia;
- zdolnościach lub dysfunkcjach ucznia;
- więziach z rówieśnikami;

- stosunku ucznia do obowiązku szkolnego;
- roli ucznia w klasie;
- zainteresowaniach ucznia;
- sposobie spędzania czasu wolnego przez ucznia.

Jeśli studenci sformułują kwestię/problem, trener może pomóc w opracowaniu pytania skierowanego do ucznia lub w opracowaniu **sposobu, dzięki któremu nauczyciel zyska odpowiedź na nurtujące go pytanie**. Następnie studenci zastanawiają się, **jakie możliwości daje im wiedza uzyskana na temat dziecka/ucznia**.

Po wykonaniu ćwiczenia studenci dzielą się uwagami i refleksjami.

Ćwiczenie 9 – „Poznaję ucznia”

Czas ćwiczenia: ok. 40 minut

Potrzebne materiały: karty ćwiczeń dla uczestników (załącznik 2), długopisy lub mazaki

Cele ćwiczenia:

- wdrożenie do pracy z uczniami;
- poznanie techniki, którą można wykorzystać w pracy wychowawczej;
- zrozumienie znaczenia posiadania wiedzy na temat funkcjonowania ucznia.

Przebieg ćwiczenia:

W poprzednim ćwiczeniu trener dyskutował z uczestnikami na temat konkretnej wiedzy, jaką należy uzyskać na temat ucznia. To ćwiczenie okaże się drogą do poznania ucznia – można je wykorzystać na lekcji wychowawczej. Studenci muszą jednak najpierw przeprowadzić je w swoim gronie, aby móc prawidłowo stosować je w przyszłości.

Każdy uczestnik otrzymuje karty ćwiczeń – podzielony na cztery części kwadrat do uzupełnienia. W **lewym górnym** kwadracie studenci wpisują swoje **słabe strony**. W **lewym dolnym** – swoje **mocne strony**. W **prawym górnym** kwadracie studenci wpisują najważniejsze dla siebie **wartości/pojęcia/zjawiska**. W **prawym dolnym** wpisują **cele do osiągnięcia w najbliższej przyszłości**.

Następnie uczestnicy zostają połączeni w pary, w których krótko przedstawiają sobie wzajemnie uzupełnione przez siebie karty ćwiczeń (ponieważ są to osobiste informacje uczestników, to oni decydują, co chcą ujawnić, a co wolą zatrzymać tylko dla siebie).

Po wykonaniu ćwiczenia trener dyskutuje z uczestnikami na temat ich spostrzeżeń i wniosków

Ćwiczenie 10 – Rysunek rodziny sposobem na „wejście w świat” ucznia⁵

Czas ćwiczenia: ok. 50 minut

Potrzebne materiały: kartony, kredki

Cele ćwiczenia:

- poznanie metody, jaką jest rysunek rodziny;
- utrwalenie wiedzy na temat tej metody;
- zdiagnozowanie własnych stosunków rodzinnych przez studentów.

Przebieg ćwiczenia:

Trener zapoznaje studentów z metodą **rysunku rodziny**.

Następnie prosi studentów o narysowanie swojej własnej rodziny (studenci otrzymują kartony i kredki). Po wykonaniu rysunku przez studentów trener omawia z uczestnikami, jakie elementy rysunku mają wartość diagnozującą i jak należy je rozumieć (aby studenci mogli sami zinterpretować swój własny rysunek). W razie potrzeby trener pomaga w interpretacji studentom.

Na koniec uczestnicy dyskutują, jak metoda ta może im pomóc w lepszym poznaniu sytuacji ucznia.

Podsumowanie trzeciej części

Trener zastanawia się z uczestnikami, jakie znaczenie ma dla nauczyciela wiedza o uczniu:

Jak nauczyciel może wykorzystać wiedzę o warunkach funkcjonowania uczniów?

Jak nauczyciel może wykorzystać wiedzę o słabych stronach uczniów?

Jak nauczyciel może wykorzystać wiedzę o mocnych stronach uczniów?

Jak nauczyciel może wykorzystać wiedzę o wartościach uczniów?

Jak nauczyciel może wykorzystać wiedzę o celach uczniów?

Podsumowanie spotkania

Trener przypomina cele spotkania i odnosi się do ich realizacji. Uczestnicy są proszeni o komentarze i uwagi, o podzielenie się informacjami, jak im się pracowało na spotkaniu oraz czego się nauczyli. Wszelkie uwagi trener może wykorzystać do pracy nad kolejnym spotkaniem.

⁵Metoda ta pochodzi z książki Frydrychowicz A., *Rysunek rodziny: Projekcyjna metoda badania stosunków rodzinnych*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN, Warszawa 1996.

Spotkanie II (8 godzin)

Na początku warto przypomnieć, jakie ćwiczenia wykonywali studenci na pierwszym spotkaniu oraz jak ono się skończyło. Trener wprowadza studentów w tematykę drugiego spotkania.

Część I – Współpraca nauczyciela z rodzicami i środowiskiem

Nauczyciel, który chce stać się dobrym wychowawcą, musi nauczyć się skutecznie współpracować z rodzicami ucznia. Powinien też dobrze poznać środowisko swoich wychowanków. Ta część warsztatu będzie poświęcona właśnie **współdziałaniu nauczyciela z rodzicami/rodzinami/opiekunami prawnymi i środowiskiem dzieci**. Warto, aby najpierw trener przeprowadził wśród uczestników **dyskusję** (ok. 20 minut) wokół pytania: Dlaczego nauczyciele powinni współpracować z rodzicami uczniów i ich środowiskiem? Dlaczego współpraca ta jest kluczowa? Należy wskazać na cele takiego współdziałania⁶.

Ćwiczenie 11 – „Uczymy się dialogu z rodzicami”

Czas ćwiczenia: ok. 75 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- wdrożenie do komunikacji z rodzicami uczniów;
- uzyskanie wiedzy, jak przekazywać rodzicom informacje na temat uczniów;
- trening zachowań asertywnych.

Przebieg ćwiczenia:

Trener prosi uczestników, aby dobrali się w pary. Ćwiczenie polega na odgrywaniu 5-minutowych scenek – **dialogów rodziców z nauczycielami**. Jedna osoba z pary wchodzi w rolę nauczyciela, druga rodzica. Trener przysłuchuje się scenkom. Wybrana para może zaprezentować swoją scenkę wszystkim uczestnikom warsztatu. Uczestnicy mogą wymyślić dodatkowe informacje potrzebne do scenki, na przykład dane ucznia i konkretne przykłady jego zachowania.

⁶Teoria znajduje się w materiałach szkoleniowych przeznaczonych dla uczestników ćwiczeń.

Scenka 1 – rodzic sceptyczny, wykazujący postawę obronną

Zadaniem nauczyciela jest poinformować rodzica, że jego dziecko przestało się uczyć, zaczęło wagarować, a na przerwach pali papierosy. Nauczyciel pragnie dojść z rodzicem do porozumienia i wypracować metody walki z takim zachowaniem ucznia. Rodzic natomiast nie przyjmuje usłyszanych argumentów, nie wierzy nauczycielowi, stawia opór, zachowuje się arogancko. Twierdzi, że jego dziecko to bardzo grzeczny/a chłopiec/dziewczynka i te zarzuty na pewno nie mają pokrycia w rzeczywistości. Nauczyciel powinien przekonać rodzica do swoich racji.

Po odegraniu scenki trener dyskutuje z uczestnikami, jak nauczyciel może zachować się w zetknięciu z taką postawą rodzica. Jakie komunikaty powinien wystosować nauczyciel, żeby zostać zrozumianym? Jak nie urazić i nie zniechęcić rodzica do siebie, ale jednocześnie jak zachować się asertywnie i ocalić własną godność? Jak pomóc rozwiązać problem ucznia, co można zaproponować? Najciekawsze pomysły uczestnicy zapisują na tablicy.

Przed scenką 2 powinien zmienić się skład osobowy par.

Scenka 2 – rodzic roszczeniowy

Rodzic przychodzi do nauczyciela na konsultacje, aby wyrazić swoje niezadowolenie. Nie jest zadowolony z kadry nauczycielskiej szkoły, a ponadto uważa, że jego dziecko trafiło do złej klasy i jest niesprawiedliwie oceniane przez nauczycieli. Na domiar złego rodzic sądzi, że nauczyciel źle traktuje jego dziecko. Zadaniem nauczyciela jest odeprzeć argumenty rodzica i przekonać go, że to uczeń ma problem z nauką, z zachowaniem dyscypliny w szkole i nawiązaniem prawidłowych relacji interpersonalnych z innymi uczniami w klasie.

Po odegraniu scenki trener dyskutuje z uczestnikami, jak nauczyciel może zachować się w zetknięciu z taką postawą rodzica. Jakie komunikaty powinien przekazać nauczyciel, żeby zostać zrozumianym? Jak wykazać się empatią w stosunku do problemów wskazanych przez rodzica, ale jednocześnie zwrócić jego uwagę na inne problemy? Jak można wspólnie ustalić stanowisko dotyczące pracy z tym uczniem? Jak ocalić autorytet nauczyciela, a także zyskać dobry kontakt z rodzicem ucznia? Najciekawsze pomysły uczestnicy zapisują na tablicy.

Przed scenką 3 powinien zmienić się skład osobowy par.

Scenka 3 – rodzic bezradny

Rodzic przychodzi do nauczyciela na konsultacje, aby uzyskać pomoc. Problem polega na tym, że nie potrafi poradzić sobie z własnym dzieckiem. Dziecko go oszukuje, nie informuje o ocenach oraz zachowaniu w szkole, nie przekazuje informacji od nauczycieli, na przykład o zebraniach klasowych. Na domiar złego dziecko wdało się w złe towarzystwo. Rodzic zaczyna uważać się nad

dzieckiem i sobą, informując o problemach zawodowych i osobistych, tłumacząc, że nie ma siły zajmować się dzieckiem. Zadaniem nauczyciela jest wesprzeć rodzica, doradzić mu, co może zrobić w tej sytuacji, zaproponować zgłoszenie się do specjalisty (na przykład psychologa), ale także zwrócić uwagę, że to od rodzica zależy wychowanie dziecka i szkoła nie zwolni go z tej odpowiedzialności.

Po odegraniu scenki trener dyskutuje z uczestnikami, jak nauczyciel może zachować się w zetknięciu z taką postawą rodzica. Jakie komunikaty powinien przekazywać nauczyciel, żeby zostać zrozumianym? Jak wykazać się empatią w stosunku do problemów rodzica, polecić mu pomoc, ale jednocześnie zmotywować do pracy z dzieckiem? Najciekawsze pomysły uczestnicy zapisują na tablicy.

Przed scenką 4 powinien zmienić się skład osobowy par.

Scenka 4 – rodzic niezorientowany

Nauczyciel wezwał rodzica na konsultacje, aby go poinformować o zagrożeniach ucznia z kilku przedmiotów. Uczeń może nie zdać do następnej klasy, nauczyciel podejrzewa też zaburzenia emocjonalne u ucznia. Okazało się, że rodzic nie ma pojęcia o problemach ucznia, gdyż przebywał za granicą, a uczniem nieudolnie opiekował się dziadek. Rodzic twierdzi, że nie ma wpływu na postępowanie swojego dziecka. Nauczyciel powinien przekonać rodzica, że wychowanie dziecka jest jego obowiązkiem, powinien służyć radą i zaproponować skorzystanie z pomocy specjalistycznej (psychologicznej) w celu zbadania ucznia.

Po odegraniu scenki trener dyskutuje z uczestnikami, jak nauczyciel może zachować się w zetknięciu z taką postawą rodzica. Jakie komunikaty powinien przekazać nauczyciel, żeby zostać zrozumianym? Jak zmotywować rodzica do pracy z dzieckiem? Jaką pomoc należy polecić? Jak wpłynąć na postawę rodzica? Najciekawsze pomysły uczestnicy zapisują na tablicy.

Po zakończeniu ćwiczenia trener prosi o refleksje uczestników i relacje z udziału w ćwiczeniu. Czy studentom łatwo było wejść w rolę nauczyciela? Jak to wyglądało w przypadku roli rodzica? Co było najtrudniejsze? Jak czuli się uczestnicy w trakcie wykonywania ćwiczenia?

Ćwiczenie 12 – „Szkolimy siebie, szkolimy rodziców”

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: kartony, długopisy bądź mazaki, karty ćwiczeń dla uczestników (załącznik 3)

Cele ćwiczenia:

- opracowanie pomysłów na warsztaty dla rodziców;
- przyjrzenie się problemom wychowawczym, jakie mogą mieć rodzice z uczniami;
- zrozumienie przez studentów konieczności współpracy z rodzicami.

Przebieg ćwiczenia:

Trener zwraca uwagę na to, że formą współpracy szkoły z rodzicami uczniów jest organizacja szkoleń dla rodziców, dzięki którym rodzice mogą skuteczniej pracować nad swoimi kompetencjami wychowawczymi. Szkolenia mogą dotyczyć rozmaitych tematów, związanych z uczniami, ich aktualnymi problemami, z psychologią wychowania. Trener proponuje uczestnikom twórcze ćwiczenie – **zasugerowanie tematu warsztatu przydatnego dla rodziców**.

W celu wykonania ćwiczenia uczestnicy zostają podzieleni na trzy grupy (na przykład na dwie grupy 3-osobowe i jedną 4-osobową). Każda grupa zastanawia się nad propozycją tematu warsztatu dla rodziców. Po kilku minutach grupy przedstawiają temat warsztatu. Jeśli zostanie on zaakceptowany przez trenera (trener może zmodyfikować temat lub zasugerować jego zmianę), grupy mogą przystąpić do drugiej części ćwiczenia.

W kolejnym etapie ćwiczenia grupy uzupełniają karty ćwiczeń. Zadaniem studentów jest zastanowić się i zapisać, jakie **cele** mógłby mieć proponowany przez nich warsztat, jak **rodzice by z niego skorzystali, a jak skorzystaliby nauczyciele i uczniowie?** Następnie grupy rozważają, jakie byłyby zakresy warsztatu, jakie grupy tematyczne obejmowałyby warsztat.

Grupy prezentują swoje pomysły, które zostają omówione przez trenera i skomentowane przez innych uczestników. Na koniec ćwiczenia trener pyta o uwagi i refleksje. Przykładowe pytania:

Dlaczego tworzenie takich warsztatów jest potrzebne?

Czy chcielibyście wziąć udział w takich warsztatach?

Czy są one możliwe do zrealizowania?

Jak dotrzeć do rodziców i skłonić ich do wzięcia udziału w warsztacie?

Jak można zareklamować warsztaty?

Ćwiczenie 13 – „Co wiem o rodzinach moich uczniów?”

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: kartony, długopisy lub mazaki

Cele ćwiczenia:

- wdrożenie do pracy z uczniami i ich rodzicami;

- poznanie przez studentów sposobu na uzyskanie wiedzy o uczniu i jego rodzinie;
- zrozumienie przez przyszłych nauczycieli sensu pogłębiania wiedzy o uczniu.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli uczestników na dwie grupy (5-osobowe). Zadaniem grup jest opracować **ankietę dla rodziców uczniów swojej klasy wychowawczej**, dzięki której nauczyciele zyskają wiedzę na temat rodzin swoich wychowanków, ich sytuacji domowej. To pozwoli nauczycielom lepiej zrozumieć funkcjonowanie ucznia w szkole.

Trener zwraca uwagę na to, co powinna uwzględniać ankieta (wypełnienie jej przez rodziców będzie oczywiście dobrowolne):

- liczbę osób mieszkających z uczniem;
- liczbę osób w rodzinie ucznia;
- funkcjonowanie ucznia w domu rodzinnym;
- sytuację materialną/społeczną rodziny;
- dane rodziców, sposób uzyskania z nimi kontaktu w razie problemów z dzieckiem;
- miejsce pracy rodziców;
- przebyte choroby ucznia;
- dodatkowe uzdolnienia ucznia;
- inne.

Po zakończeniu prac grupy prezentują stworzone przez siebie ankiety. Uczestnicy wraz z trenerem oceniają trafność pomysłów i pytań uczestników kierowanych do rodziców. Na koniec uczestnicy rozważają, czy przeprowadzanie podobnej ankiety wśród rodziców uczniów klasy wychowawczej jest konieczne i jak może ona pomóc w zorientowaniu się w ewentualnych problemach uczniów. Przyszli nauczyciele zastanawiają się również, jak przekonać rodziców do wypełnienia tego typu ankiety.

Po wykonaniu ćwiczenia studenci dzielą się uwagami i refleksjami.

Ćwiczenie 14 – „Potrafię powiedzieć nie”

Czas ćwiczenia: ok. 90 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry, karta ćwiczeń dla uczestników (załącznik 4)

Cele ćwiczenia:

- poznanie komunikatów asertywnych;
- trening asertywności;

- wdrożenie do pracy z uczniami nad zachowaniami asertywnymi.

Przebieg ćwiczenia:

Trener podkreśla, że bardzo często zdarza się, iż uczeń zmienia się pod wpływem środowiska, ulega presji grupy. Dlatego ważne jest uczulanie uczniów na to, że powinni umieć odmawiać, kiedy ktoś chce ich namówić na przykład do spróbowania alkoholu czy narkotyków. Nauczyciel powinien pracować z uczniami (w trakcie godzin wychowawczych) nad zachowaniem asertywnym. Tego właśnie będzie dotyczyło niniejsze ćwiczenie. Przyszli nauczyciele mogą je proponować uczniom na godzinach wychowawczych.

Trener prosi uczestników, aby połączyli się w pary. Ich zadaniem będzie **odegranie scenek**. Jedna osoba z pary to **uczeń**, druga to jego **kolega**. Scenki powinny trwać kilka minut.

Scenka 1

Uczeń rozmawia z kolegą. Kolega usiłuje namówić ucznia do wypicia puszki piwa po lekcjach. (Argumenty kolegi: jedna puszka piwa to niewiele, a potrafi wprowadzić w dobry nastrój). Zadaniem ucznia jest odmówić picia alkoholu, zadaniem kolegi – gorąco namawiać do własnego pomysłu.

Po scenie trener pyta, czy wszystkim udało się odmówić koledze. Jakich argumentów, komunikatów używano? Chętna para może powtórzyć swój dialog na forum.

Przed scenką 2 powinien zmienić się skład osobowy par.

Scenka 2

Uczeń spotyka się po lekcji z kolegą. Kolega proponuje, żeby następnego dnia pójść na wagar. Przypada wtedy Dzień Nauczyciela, cała szkoła idzie do kina, nie stracą więc lekcji i może nikt nie będzie miał pretensji z powodu wagarów. Zadaniem ucznia jest odmawiać pójścia na wagar za pomocą wszelkiej możliwej argumentacji (na przykład: chęć obejrzenia filmu, zapłacone pieniądze za bilet, niechęć do łamania zakazów itp.).

Po scenie trener pyta, czy wszystkim udało się odmówić koledze. Jakich argumentów, komunikatów używano? Chętna para może powtórzyć swój dialog na forum.

Przed scenką 3 powinien zmienić się skład osobowy par.

Scenka 3

Zostało 15 minut do lekcji matematyki. Uczeń zorientował się, że zapomniał odrobić pracę domową, więc boi się, że nauczyciel będzie chciał ją sprawdzić i uczeń dostanie jedynkę za nieodrobienie

zadania. Kolega proponuje mu przepisanie zadania z jego zeszytu. Zadaniem ucznia jest odmówić koledze, pozostać uczciwym i zgłosić nieprzygotowanie do lekcji.

Po scenie trener pyta, czy wszystkim udało się odmówić koledze. Jakich argumentów, komunikatów używano? Chętna para może powtórzyć swój dialog na forum.

W dalszym etapie ćwiczenia wszyscy uczestnicy zastanawiają się, **czym jest wypowiedź asertywna**, podają przykłady takich wypowiedzi. Spisują na tablicy komunikaty asertywne. Trener uzupełnia pomysły studentów, prosi o uwagi. Przykładowe pytania:

Jak wam się pracowało?

Czy łatwo było odmówić, znaleźć argumenty?

Jak może czuć się uczeń w podobnej sytuacji?

Kolejną część ćwiczenia stanowi odegranie tych samych scenek co wcześniej (zmienia się skład osobowy par) z wykorzystaniem wypisanych na tablicy **komunikatów asertywnych**. Po ćwiczeniu trener pyta, czy używanie tych komunikatów rzeczywiście ułatwiało odmowę. Odgrywanie scenek powinno być tym razem krótsze.

Po odegraniu scenek można poprosić studentów o odpowiedź na pytanie: **W czym pomagamy asertywność?**

Trener prosi, aby studenci przypomnieli sobie, jak zachowują się w sytuacjach, kiedy ktoś ich o coś prosi, a oni nie chcą (z różnych powodów) tego wykonać. Czy potrafią odmówić, czy w końcu ulegają namowom? Swoje **standardowe reakcje** studenci zapisują na kartach ćwiczeń. Obok zaś zapisują, jak powinni się zachować, chcąc być **asertywnym**.

Po wykonaniu ćwiczenia studenci dzielą się refleksjami: jak im się pracowało, czy ćwiczenie przekonało ich, że warto być asertywnym.

Podsumowanie części I

Trener zbiera informacje zwrotne od studentów na temat pierwszej części spotkania.

Przykładowe pytania:

Co najbardziej zaintrygowało was w trakcie tej części spotkania?

Co możecie wykorzystać we własnym procesie nauczania?

Które ćwiczenie było najbardziej przydatne?

Jak wam się pracowało w trakcie pierwszej części tego spotkania?

Część II – Doskonalenie umiejętności efektywnej komunikacji

Nauczyciel w swojej pracy dydaktycznej i wychowawczej będzie pracował z grupą osób: z uczniami, ich rodzicami, innymi nauczycielami, wreszcie z dyrektorem. Do porozumiewania się z wymienionymi osobami konieczne są umiejętności komunikacyjne. Nauczyciele muszą znać zasady poprawnej komunikacji, powinni dążyć do komunikacji dwustronnej oraz komunikacji typu „Ty”, powinni również stosować reguły aktywnego słuchania i przekazywać je uczniom. Znajomość barier komunikacyjnych w praktyce pozwoli im na uniknięcie ich w codziennych procesach komunikacji.

Ćwiczenie 15 – Aktywne słuchanie elementem pracy grupowej⁷

Czas ćwiczenia: ok. 50 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- zdobycie i utrwalenie wiedzy na temat aktywnego słuchania;
- wyćwiczenie umiejętności parafrazowania, pytania o wyjaśnienie, odzwierciedlenia uczuć;
- zrozumienie roli aktywnego słuchania w procesie komunikacji grupowej.

Przebieg ćwiczenia:

Trener zapoznaje uczniów z technikami aktywnego słuchania. Pyta o to, dlaczego aktywne słuchanie jest tak ważne w komunikacji. Następnie prosi uczestników, aby połączyli się w pary.

Pary będą odgrywały trzy scenki. Jedna osoba ma za zadanie przekazać drugiej jakiś komunikat (na dowolny temat). Zadaniem drugiej osoby jest sparafrazować to, co mówiła osoba pierwsza. Po kilku komunikatach osoby zamieniają się rolami. Trener przysłuchuje się dialogom i prosi wybraną parę o zaprezentowanie dialogu na forum. Uczestnicy spisują na tablicy **formy językowe**, jakich możemy używać do budowania parafrazy.

Trener ponownie prosi uczestników o połączenie się w pary – skład osobowy par powinien się zmienić. Jedna osoba ma za zadanie przekazać drugiej jakiś komunikat (na dowolny temat). Zadaniem drugiej osoby jest odzwierciedlić uczucia pierwszej osoby. Po kilku komunikatach osoby zamieniają się rolami. Trener przysłuchuje się dialogom i prosi wybraną parę o zaprezentowanie dialogu na forum. Uczestnicy spisują na tablicy **formy językowe**, jakich możemy używać do odzwierciedlania uczuć.

⁷Ćwiczenie inspirowane książką Jachimskiej M., por. Jachimska M., op.cit.

Kolejny raz zmienia się skład osobowy par. Jedna osoba z pary ma za zadanie przekazać drugiej jakiś komunikat (na dowolny temat). Zadaniem drugiej osoby jest dopytać o coś, aby dookreślić to, o czym mówiła pierwsza osoba. Po kilku komunikatach osoby zamieniają się rolami. Trener przysłuchuje się dialogom i prosi wybraną parę o zaprezentowanie dialogu na forum. Uczestnicy spisują na tablicy **formy językowe**, jakich możemy używać, pytając o wyjaśnienie.

Na koniec trener prosi o uwagi i refleksje uczestników.

Ćwiczenie 16 – Pracujemy nad komunikacją

Czas ćwiczenia: ok. 25 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie się w praktyce z dwoma rodzajami komunikacji;
- uświadomienie sobie przez studentów korzyści płynących z komunikacji dwustronnej.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli studentów na grupy 2-osobowe. Jedna osoba z pary będzie osobą A, druga osobą B. Trener prosi, aby osoba A opowiedziała osobie B, jak ją postrzega: jakie ma wrażenia na jej temat, jakie cechy charakteru wydaje się ona posiadać, czym może się interesować, o czym chciałaby z nią porozmawiać. Osoba B nie może się w tym czasie odzywać, polemizować z osobą A bądź się z nią zgadzać, nie może też zadawać żadnych pytań ani w żaden sposób komentować wypowiedzi osoby A. Monolog osoby A powinien trwać dwie minuty, następnie osoby zamieniają się rolami.

Trener pyta uczestników o ich wrażenia z tego, co usłyszeli. Jak się czuli, kiedy nie mogli się odezwać? Czy czuli się komfortowo? Czy czuli się oceniani? Jak działa taka komunikacja jednostronna?

Następnie trener daje nowe polecenie: osoba A opowiada jeszcze raz opowiada osobie B o swoich subiektywnych wrażeniach na jej temat. Osoba B tym razem może nawiązać dialog, zaprzeczyć słowom osoby A, powiedzieć, że wcale taka nie jest, może również coś skomentować, zadać pytanie, na które odpowie osoba A. Po 2 minutach osoby zamieniają się rolami. Trener pyta uczestników o ich wrażenia. W której sytuacji czuli się lepiej i dlaczego?

Następnie trener omawia ze studentami cechy komunikacji jednostronnej i dwustronnej. Najważniejsze z nich warto zapisać na tablicy. Studenci powinni zostać poproszeni o uwagi i refleksje.

Ćwiczenie 17 – Różne rodzaje komunikatów

Czas ćwiczenia: ok. 15 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie się z różnymi formami komunikatów;
- poznanie korzyści związanych ze stosowaniem komunikatów typu „Ja”.

Przebieg ćwiczenia:

Trener zapoznaje studentów z dwoma rodzajami komunikatów – typu „Ja” i typu „Ty”. Następnie prosi uczestników, aby połączyli się w pary, w których będą mieli możliwość przećwiczenia komunikatów. Wyznaczona zostaje osoba A i osoba B. Trener wskazuje różne sytuacje, a osoba A ma za zadanie za każdym razem przekazać osobie B **komunikat typu „Ty”**.

Sytuacje:

1. *Wyobraź sobie, że osoba B umówiła się z tobą i zupełnie zapomniała o tym fakcie, nie stawiała się na spotkanie, czym bardzo cię zdenerwowała. Co jej mówisz?*
2. *Wyobraź sobie, że osoba B powiedziała coś bardzo przykrego na twój temat, z czym się w ogóle nie zgadzasz. Co jej mówisz?*
3. *Wyobraź sobie, że razem z osobą B wydajecie przyjęcie. Osoba B miała się zająć gotowaniem, ale spaliła w piekarniku danie główne, upuściła misę z ciastem i ubrudziła serwetki. Co jej mówisz?*

Następnie trener pyta osoby B, jak czuły się po usłyszeniu tych komunikatów. Osoby B mogą przytoczyć słowa, które usłyszały i podzielić się odczuciami z nimi związanymi – jakie emocje wzbudziły w nich te komunikaty?

W kolejnym etapie ćwiczenia trener prosi osoby B o kierowanie komunikatów w stronę osób A. Tym razem chodzi o **komunikaty typu „Ja”**, trener przysłuchuje się komunikatom, czuwając nad tym, aby były zgodne z założeniem. Osoby A odpowiadają później na pytanie, jakie emocje wzbudziły w nich komunikaty.

Na koniec trener i studenci zastanawiają się nad tym, jak różny wpływ mają na nas jedne i drugie komunikaty. Trener pyta, które warto stosować. Studenci zapisują na tablicy cechy prawidłowo zbudowanego komunikatu typu „Ja”.

Ćwiczenie 18 – Walczymy z barierami w komunikacji

Czas ćwiczenia: ok. 35 minut

Potrzebne materiały: kartony, mazaki lub flamastry

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie się przez studentów z barierami komunikacyjnymi;
- zdobycie umiejętności rozpoznania barier w codziennych komunikatach;
- kształtowanie umiejętności poprawnej komunikacji.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dyskutuje ze studentami o barierach w komunikacji. Pyta młodych ludzi, co może zakłócać lub wręcz uniemożliwiać porozumienie się. Studenci próbują nazwać bariery i sklasyfikować je, pomaga im w tym trener. Następnie prowadzący dzieli studentów na trzy grupy.

Każda grupa dostaje karton oraz przybory do pisania. Zadaniem pierwszej grupy jest wypisać przykłady komunikatów, z którymi spotykają się na co dzień, a które można zaliczyć do kategorii **osądzania**. Zadaniem drugiej grupy to wypisanie komunikatów, które stanowią przykłady **uciekania od problemów innych ludzi**. Zadaniem trzeciej grupy to wypisanie komunikatów będących przykładami **decydowania za innych**. Grupy prezentują swoje przykłady. Następnie trener prosi, aby grupy wymieniły się kartonami – w ten sposób, aby każda grupa miała przydzieloną barierę komunikacyjną, której nie opisywała wcześniej (na przykład karton grupy pierwszej może trafić do grupy trzeciej, drugi do pierwszej, a trzeci do drugiej).

Kolejne zadanie to zamiana komunikatów zawierających wspomniane bariery komunikacyjne na komunikaty poprawne. Uczestnicy warsztatów mogą zapisywać prawidłowo zbudowane komunikaty po drugiej stronie kartonu, następnie odczytują je na forum grupy. Trener sprawdza poprawność komunikatów. Na koniec studenci dzielą się refleksjami i uwagami. Trener może zapytać, jaką część naszej komunikacji stanowią bariery komunikacyjne. Warto też wypracować ze studentami wnioski, jak tych barier unikać.

Ćwiczenie 19 – „Kto wygrywa? – czyli negocjacje w toku”

Czas ćwiczenia: ok. 30 minut

Potrzebne materiały: tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- zapoznanie studentów ze stylami negocjacji;
- próba sprawdzenia siebie w negocjacjach.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli studentów na trzy grupy. Następnie prosi jedną osobę, aby zgłosiła się na ochotnika – ta osoba w pierwszej części ćwiczenia będzie obserwatorem. Pozostałych uczestników trener dzieli na trzy grupy (po trzy osoby), w każdej grupie zostaje wyznaczona osoba A, B i C. Osoby A, B i C planują razem **wyjazd**. Osoba A pragnie jechać do ciepłych krajów, osoba B w góry, osoba C chciałaby wybrać się do jakiegoś gospodarstwa agroturystycznego. Uczestnicy muszą wspólnie zaplanować wyjazd i wynegocjować jedno stanowisko, wybrać jedno miejsce. Kiedy grupy odgrywają scenki i próbują podjąć decyzję, obserwator wraz z trenerem przygląda się ich dialogom i działaniu. Trener prosi obserwatora, aby zwracał uwagę tylko na to, w jaki sposób kto negocjuje i jak wygląda proces dochodzenia do podjęcia decyzji.

Następnie grupy przedstawiają swoje decyzje, obserwator opisuje styl zachowania każdego uczestnika (powinien więc poświęcić chwilę każdej grupie). Studenci zastanawiają się wspólnie z trenerem, jakie style negocjacji reprezentował każdy z uczestników. Trener nazywa style negocjacji i zapisuje je na tablicy wraz z krótką charakterystyką. Studenci rozważają, który styl jest najlepszy i dlaczego. Na koniec trener prosi studentów o uwagi i refleksje.

Podsumowanie części II

Trener zbiera informacje zwrotne od studentów na temat drugiej części spotkania.

Przykładowe pytania:

Co najbardziej zaintrygowało was w trakcie tej części spotkania?

Jakie umiejętności mieliście okazję wyćwiczyć?

Czy czujecie się pewniej w komunikacji?

Które ćwiczenie było najbardziej przydatne?

Jak wam się pracowało w trakcie drugiej części spotkania?

Część III – Dyskryminacja w placówkach oświatowych i jej przeciwdziałanie

W tej części uczestnicy dowiedzą się, jak **walczyć z ogólnie pojętą dyskryminacją w placówce oświatowej**. Dyskryminacja może dotyczyć wyznania, płci, koloru skóry, statusu materialnego itd. Nauczyciele muszą wiedzieć, jak przeciwdziałać dyskryminacji i jak uczyć swoich wychowanków tolerancji, otwartości, akceptacji dla innego. Studenci zyskają wiedzę, jak pracować z uczniami, aby ukształtować w nich postawę otwartą. Najpierw proponowana jest krótka dyskusja na temat form występowania dyskryminacji w placówkach oświatowych. Jak się przeciwdziała dyskryminacji w szkołach i przedszkolach? Należy zwrócić uwagę na dyskryminację w zawodzie nauczyciela (traktowanego jako zawód typowo kobiecy).

Ćwiczenie 20 – „Jak pięknie się różnimy”

Czas ćwiczenia: ok. 60 minut

Potrzebne materiały: karton, kredki, czyste kartki papieru, długopisy

Cele ćwiczenia:

- zwiększanie otwartości, akceptacji inności u nauczycieli, co ułatwi im pracę z uczniami pod kątem rozwoju tychże cech;
- wdrożenie do pracy w placówce oświatowej;
- poznanie sposobów na przeciwdziałanie dyskryminacji – zwiększanie tolerancji dla inności.

Przebieg ćwiczenia:

Ćwiczenie to nauczyciele mogą przeprowadzić z dziećmi w klasie na lekcji wychowawczej. Trener odczytuje przyszłym nauczycielom fragment wiersza Jonasza Kofty:

Chcę

by mnie nie przestało dziwić

to

*że jesteśmy różni*⁸

Po odczytaniu fragmentu wiersza przyszli nauczyciele zostają podzieleni na dwie grupy 5-osobowe i w tych grupach przedstawiają graficznie (**w formie plakatu, rysunku**), jak rozumieją powyższe słowa. Po prezentacji plakatów odbywa się dyskusja o znaczeniu różnic w naszym życiu. Dyskusja ma temat: **„Co nam dają różnice i czym się tak naprawdę różnimy?”**.

⁸Kofta J., *Volo* [w:] *Wiersze*, Wydawnictwo C&T, Toruń 1994.

W kolejnej części ćwiczenia studenci uczestniczą w grze pt. „**Wycieczka**”. Każdy z nich dostaje przydzieloną rolę – jedna osoba jest sekretarzem, druga kucharzem, trzecia restauratorem, czwarta sportowcem, piąta zoologiem, szósta kierowcą, siódma księdzem, ósma sprzedawcą, dziewiąta informatykiem, dziesiąta lekarzem. Chodzi o to, aby studenci wcielili się w swoje role, wykorzystali przydzielone ogólnie umiejętności i wspólnie zorganizowali **wyjazd klasowy**, czyli **napisali plan tygodniowego wyjazdu**. Każda osoba, każdy zawód musi się przydać na wyjeździe. Liczy się kreatywność, pomysłowość studentów. Trener omawia pracę grupy oraz prosi o uwagi i refleksje – czy to ćwiczenie nauczyło uczestników czegoś nowego?

Ćwiczenie 21 – „Kim jest człowiek obok mnie?”, wspólne obalanie stereotypów

Czas ćwiczenia: ok. 45 minut

Potrzebne materiały: kolorowe kartony i mazaki, tablica, flamastry

Cele ćwiczenia:

- uświadomienie sobie przez studentów obecnych w ich myśleniu i działaniu stereotypów;
- zrozumienie, jaką krzywdę może wyrządzić uprzedzenie;
- wypracowanie metod radzenia sobie ze stereotypami.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli uczestników na dwie grupy (5-osobowe). Grupy mają za zadanie przypomnieć sobie i spisać na kartonach (przy użyciu mazaków) wszystkie **stereotypy**, jakie słyszeli na temat innych – stereotypy mogą dotyczyć wszystkich – osób innego koloru skóry, innego wyznania, innej płci. Mogą to być przekonania własne bądź też słowa zasłyszane, znane z życia.

Następnie grupy prezentują zasłyszane stereotypy i wymieniają się kartonami – będą teraz pracować na stereotypach wspomnianych przez drugą grupę. Nowe zadanie to **spisanie uczuć, przeżyć, stanów**, jakich mogą doświadczać osoby potraktowane w sposób opisany przez studentów w poprzednim etapie ćwiczenia.

W kolejnym etapie wszyscy uczestnicy ćwiczenia zastanawiają się, jak **uniknąć stereotypowego myślenia**. Po dyskusji na forum można zapisać najciekawsze rozwiązania na tablicy.

Po ćwiczeniu studenci wypowiadają się, czego dowiedzieli się w jego trakcie i czy wypowiedzi innych osób pozwoliły im lepiej zrozumieć działanie stereotypów.

Ćwiczenie 22 – „Mamy tyle wspólnego, choć się różnimy”⁹

Czas ćwiczenia: ok. 50 minut

Potrzebne materiały: kartony, kredki

Cele ćwiczenia:

- integracja grupy;
- szukanie podobieństw grupowych;
- przeciwdziałanie dyskryminacji w grupie poprzez budowanie relacji i wspólną pracę.

Przebieg ćwiczenia:

Ćwiczenie to przyszli nauczyciele mogą przeprowadzić w klasach na godzinach wychowawczych. Aby dobrze zrozumieć sens ćwiczenia, studenci muszą wykonać je we własnym gronie. Trener dzieli grupę na dwie mniejsze grupy 5-osobowe, wręcza im karton i prosi o wspólne narysowanie drzewa – tak, aby każdy członek grupy brał udział w rysowaniu.

Następnie każdy uczestnik jest proszony o dokończenie zdania na temat grupy zaczynającego się od „My...”. Zdanie musi charakteryzować całą grupę. Aby uczestnicy mogli dokończyć zdanie, muszą posiadać wiedzę o innych członkach grupy, mogą więc zadawać innym pytania, chcąc znaleźć coś wspólnego dla wszystkich. Znalezienie wspólnych cech powinno zintegrować grupę, niezależnie od cech różniących jej członków, powinno wspierać uczestników w przeciwdziałaniu nietolerancji i dyskryminacji.

Przykładowe zdania:

My... jesteśmy zgraną grupą.

My... lubimy podróżować/oglądać filmy/lubimy czas wolny.

Na koniec trener pyta o uwagi i refleksje studentów – czy szukanie wspólnych cech, wspólne rysowanie rzeczywiście pozwoliło grupie zbliżyć się do siebie i skupić na podobieństwach, a nie różnicach? Czy studenci faktycznie poczuli się częścią grupy?

Podsumowanie części III

Trener podejmuje dyskusję na temat różnic między ludźmi i ich znaczenia. Warto przedyskutować w tym podsumowaniu następujące kwestie:

Jakie znaczenie ma we współczesnym świecie problem tolerancji i dyskryminacji? Jakie znaczenie ma umiejętność współpracy z ludźmi innej rasy, kultury etc.? Jakie są najczęstsze przyczyny dyskryminacji? Skąd ona się bierze? W jaki sposób nauka w szkole może wpływać na kształtowanie się postaw dyskryminacji i wykluczenia? W jaki sposób można temu zapobiegać?

⁹Ćwiczenie inspirowane książką Jachimskiej M., por. Jachimaska M., op.cit.

Podsumowanie (ok. 20 minut)

Trener powinien zwrócić uwagę na najważniejsze elementy obydwu spotkań i je podsumować, przypomnieć, co było ich celem i czy zdaniem trenera udało się (bądź w jakim stopniu) cel ten zrealizować. Prowadzący udziela uczestnikom informacji, jak mogą pracować nad sobą, jak planować samokształcenie. Ponadto poleca studentom źródła literaturowe (znajdujące się w bibliografii), jeżeli coś ich szczególnie zainteresowało i chcieliby uzupełnić swoją wiedzę. Trener prosi również uczestników o skomentowanie warsztatu w oparciu o pytania:

- *Co im się podobało najbardziej?*
- *Czego się nauczyli?*
- *Co chcieliby zmienić w sposobie pracy?*
- *Jakie mają refleksje?*

Załączniki

Załącznik 1 – do ćwiczenia integracyjnego „Szukamy wspólnych cech”

Karta ćwiczeń dla uczestników

Moje cechy	Osoby podobne do mnie
Moje imię	
Moja ulubiona potrawa	
Moje ulubione zwierzę	
Mój znak zodiaku	
Moja ulubiona książka	
Moja ulubiona piosenka	
Mój ulubiony sposób spędzania wolnego czasu	

Załącznik 2 – do ćwiczenia 9 „Poznaję ucznia”

Karta ćwiczeń dla uczestników

Moje słabe strony	Najważniejsze dla mnie jest...
Moje mocne strony	Moje cele

Załącznik 4 – do ćwiczenia 14 „Potrafię powiedzieć »nie«”

Karta ćwiczeń dla uczestników

Standardowe zachowania	Zachowania asertywne

Bibliografia

- Belbin R.M., *Twoja rola w zespole*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Bojarska K., *Psychologiczne i społeczne uwarunkowania stereotypów, uprzedzeń i dyskryminacji* [w:] *Przeciwdziałaj dyskryminacji. Jak zorganizować wydarzenie antydyskryminacyjne. Podręcznik działań w społecznościach lokalnych*, Stowarzyszenie Lambda Warszawa i Stowarzyszenie Otwarte Forum, Warszawa 2009.
- Czernecka J., Dzwonkowska-Godula K., Garncarek E., Woszczyk P., *STEREOTYPOM – NIE! Konspekt zajęć dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Do wykorzystania na lekcjach wychowawczych*, Katedra Socjologii Wsi i Miasta Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2008.
- Fisher R., *Uczymy, jak się uczyć*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Frydrychowicz A., *Rysunek rodziny. Projekcyjna metoda badania stosunków rodzinnych*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MEN, Warszawa 1996.
- Integracja w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym*, red. H. Sowińska, Ławica 1993.
- Jachimska M., *Scenariusze lekcji wychowawczych według programu autorskiego „Życ skuteczniej”*, Oficyna Wydawnicza UNUS, Warszawa 1997.
- Kędzińska-Grasiewicz M., Kłosowska A., *Humanitaryzm. Scenariusze zajęć do edukacji humanitarnej*, Fundacja Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2001.
- Kofta J., *Volo* [w:] *Wiersze*, Wydawnictwo C&T, Toruń 1994.
- Kupisiewicz Cz., *Niepowodzenia dydaktyczne: przyczyny oraz niektóre środki zaradcze*, PWN, Warszawa 1972.
- Levine T., Kase L., Vitale J., *The successful coach insider secrets to becoming a top coach*, John Wiley&Sons, New Jersey 2006.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000.
- Łobocki M., *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1985.
- Majewska E., Rutkowska E., *Równa szkoła – edukacja wolna od dyskryminacji*, Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice 2008.
- Phillips D.Ch., *Podstawy wiedzy o nauczaniu*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Thore S., *Podręcznik coachingu. Podręcznik szkolenia, niezbędny dla instruktorów*, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2007.
- Zaborowski Z., *Stosunki społeczne w klasie szkolnej*, PWN, Warszawa 1964.

Źródła internetowe

Kostrzewa A., *Cele i dynamika zespołu*, <http://businesscoachingmag.pl/cele-i-dynamika-zespołu> [data dostępu: 15.10.2010].

Kucewicz K., Wieczorek M., *Agatka w opresji, ministerstwo milczy. Edukacja równościowa w teorii i praktyce*, http://www.feminoteka.pl/print.php?type=A&item_id=565 [data dostępu: 18.10.2010].

Mendel M., *Jak organizować współpracę szkoły z rodzicami i środowiskiem? Ujęcie w perspektywie amerykańskiej*, <http://www.ceo.org.pl/portal/bazadoc?docId=42073> [data dostępu: 14.10.2010].

Tatara A., *Rodzina w rysunku dziecka* [w:] *Wychowawca. Miesięcznik nauczycieli i wychowawców katolickich*, http://www.wychowawca.pl/miesiecznik/3_135/03.htm [data dostępu: 18.10.2010].